

GRĂDINA BOTANICĂ A UNIVERSITĂȚII „AL. I. CUZA“ IAȘI, REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE

M. LEOCOV

La 10--11 oct. 1981, Grădina botanică a Universității ieșene a sărbătorit 125 de ani, de la data înființării la Iași, a primei grădini botanice din țară. Grădina a fost fondată în anul 1856 de către medicul, naturalistul și marele filantrop ANASTASIE FĂTU, fost profesor de botanică la Universitatea „Al. I. Cuza“ din Iași și membru al Academiei Române.

Deși grădina era particulară, scopul înființării ei, așa după cum însuși fondatorul mărturisește, era :

1 — de a îmbunătăți salubritatea Iașilor și

2 — de a îndemna junimea studiosă la învățarea botanicii, oferind și iubitorilor de științe naturale ocazia de a contempla natura în momentele de repaus.

În această grădină *Fătu* a ținut o mare parte din cursurile sale de botanică și tot de aici își recolta materialul intuitiv pentru cursuri și lucrări.

După moartea lui *Fătu* (1886), grădina a început să se destrame. Astăzi, de această grădină ne mai amintește, doar, denumirea atribuită fostei străzi a Bohotinului, care o mărginea, de strada Florilor, iar în memoria întemeietorului ei, o mică străduță din vecinătate, care-i poartă numele.

În anul 1873, în grădina actualului Muzeu de Istorie Naturală din Iași, s-a înființat cea de a 2-a grădină botanică a Iașului, grădina fiind proprietate a Societății de medici și naturaliști. Inițiatorul înființării ei a fost tot *A. Fătu*, care la acea dată era președinte al Societății, iar realizatorul a fost marele botanist *D. Brândză*, încadrat la acea dată pe postul de conservator al muzeului. O parte din plantele lemnoase care au populat această grădină mai supraviețuiesc și astăzi.

A treia grădină botanică a Iașului, care a fost proprietate a Universității, s-a înființat în anul 1876, pe terenul din spatele vechii clădiri a Universității (clădirea adăpostește în momentul de față sediul Academiei R. S. R., Filiala Iași). Director al grădinii a fost numit profesorul universitar *Cristea Buicliu*, iar după plecarea lui și ocuparea postului de profesor, de către *A. Fătu*, acesta a fost numit și director al Grădinii botanice. Grădina fiind de dimensiuni reduse, ea nu putea face față învățămîntului biologic care se găsea în plin avînt. Din aceste considerente, Universitatea a făcut o serie de demersuri, în urma cărora, în anul 1900 obține terenul din spatele actualului Palat al Culturii, în suprafață de cca. 7 ha, pentru a amenaja pe el noua grădină botanică.

În 1906, s-a elaborat proiectul de amenajare a noii grădini, proiect care s-a păstrat, găsindu-se expus în micro-muzeul actualei grădini botanice. Din lipsă de fonduri, proiectul de amenajare a acestei grădini nu a putut fi materializat decât parțial, Universitatea, după peste 20 de ani de eforturi fiind nevoită să închirieze acest teren Societății de Gimnastică, Muzică și Sport, care a amenajat pe acest teren „Ștrandul Iașilor“.

Astăzi, de grădina botanică a Universității de lângă fostul Palat Administrativ, ne mai amintește strada „Botanică“ care se găsește în spatele actualului teatru de vară și o parte din vegetația ștrandului.

În anul 1921, prof. *Al. Popovici*, cu plantele adunate din fostele grădini botanice ale Iașului, pune bazele unei noi grădini botanice, pe terenul din jurul noii clădiri a Universității, aceasta fiind cea de a 5-a grădină botanică a Iașului. Această grădină, deși avea dimensiuni reduse (1,5 ha și 300 m.p. de sere), a servit instrucției și educației studenților biologi timp de peste patru decenii. Până în anul 1936, grădina a fost condusă de prof. *Al. Popovici* urmat de prof. *C. Papp* (1937—1958), *C. Burduja* (1958—1962) și *C. Dobrescu* (1962 — 1.III.1963).

În anul 1960, cu ocazia sărbătoririi Centenarului Universității ieșene, analizându-se situația Grădinii botanice s-a ajuns la concluzia că ea este prea mică, fără posibilități de extindere pe vechiul amplasament și nu mai putea face față multiplelor cerințe legate de procesul de învățămînt și de cercetare științifică.

Ca urmare a acestei situații (la insistențele și numeroasele referate înaintate de grădină, catedră și facultate), conducerea Universității, rector fiind prof. dr. doc. *Ion Creangă*, împreună cu organele locale de partid și de stat, au luat inițiativa de a schimba amplasamentul grădinii și de a o reorganiza la nivelul cerințelor actuale.

După cercetări preliminare întreprinse în luna septembrie 1960, în zonele : Bucium, Ciric și Copou, s-a hotărît ca noua grădină să fie amplasată în cartierul Copou, pe versanții cuprinși între cartierul Păcurari, Parcul Expoziției, ferma didactică „*V. Adamachi*“ și Munteni ; pe un teren foarte variat și bogat în izvoare de apă, pe o suprafață de circa 65 ha, cu posibilități de extindere.

În anul 1963—1964, Universitatea, cu plantele provenite din vechea grădină, de la alte grădini din țară și străinătate, trece la amenajarea pe „Dealul Copoului“ a celei mai mari, mai complexe și mai bine organizată grădină botanică din țară.

Criteriile de organizare a grădinii pe noul amplasament, ca instituție de învățămînt, de cercetare științifică, de instruire și educație a maselor largi de oameni ai muncii, au fost elaborate de către cadrele didactice de specialitate ale Universității, criterii care au fost însușite și avizate de Ministerul Învățămîntului, tot în cursul lunii septembrie 1960.

Pentru reorganizarea Grădinii botanice, conducerea Universității a apelat la serviciile prof. dr. doc. *Enilian Țopa*, care primește la 20 martie 1963, direcțiunea grădinii, sarcină pe care avea s-o ducă la bun sfîrșit, cu multă pasiune, pricepere și cu multe sacrificii, în condiții deosebit de grele, în cei 7 (șapte) ani cît a condus grădina.

Pe baza tematicii, în anul 1963 se întocmește de către D.S.A.P.C. Iași un proiect, fază STE, evaluat la 37 milioane lei, care precizează limitele grădinii, la suprafața de circa 65 ha, propunîndu-se ca actualul Parc al Expoziției să facă parte din grădină. Acest STE, a fost avizat de Ministerul Învă-

țămîntului, CSCAS și CSP, pe baza lui trecîndu-se la întocmirea proiectelor de execuție pentru Complexul de sere și pentru pavilionul didactico-administrativ.

În vederea organizării cît mai judicioase a terenului, o serie de cadre didactice și specialiști (*C. Martiniuc, V. Blidaru, V. Butnaru, I. Turculeț, L. Olaru, C. Cozmulescu* ș.a.) au făcut ridicări topografice, studii pedologice, hidrologice etc., studii care au stat la baza planului de amenajare a grădinii.

Planul de amenajare a grădinii a fost elaborat de arhitectul *Șt. Păunel* (fig. 1).

Planul elaborat de arhitectul *Păunel* prevedea ca intrarea principală în grădină să se facă direct din str. 23 August prin parcul Expoziției, parcul urmînd să fie integrat grădinii și să devină sectorul decorativ. Planul prevedea, ca de la rondul din parc, care adăpostește bustul lui *C. Hogăș*, vizitatorii să fie primiți de un covor decorativ (zodiac vegetal), după care, alei străjuite de flori să-i conducă în cele 8 sectoare ale grădinii. Grădina, în totalitatea ei era prevăzută a se amenaja în stil geometric.

După planul *Păunel* și după STE, grădina trebuia să se întindă pe 65 de ha, să-și construiască sere pe 7 100 m.p., din care o seră palmariu de 800 m.p. și un acvariu de 300 m.p.

Pentru a corespunde scopului pentru care a fost creată, grădina a fost organizată pe 8 compartimente (sectoare) și anume: complexul de sere, sectorul taxonomic, biologic (ecologic), dendrologic, ornamental, vegetația României, flora globului și plante utilitare.

Preluarea terenului de la diferiți proprietari a început în anul 1963. În anul 1967 suprafața grădinii a ajuns la 30 de ha, iar în 1968 la 64 ha, adică la suprafața stabilită în 1960 prin STE. În toamna anului 1963 începe organizarea unei părți din secția fitogeografică (flora globului), iar în anul 1964, secția taxonomică. În anii următori s-a trecut (cu ce s-a putut și cum s-a putut) la efectuarea împrejmuirii terenului, la trasarea rețelei de drumuri și alei, la efectuarea unor lucrări de alimentare cu apă, la eliminarea excesului de apă din unele zone, prin drenuri, la efectuarea unor lucrări de combatere și prevenire a alunecărilor de teren, lucrări de eliminare a unor plante de carantină și de pregătire a terenului în vederea efectuării plantațiilor viitoare.

Terenul preluat, în proporție de circa 80%, era teren neproductiv, afectat de grave procese de eroziune și de alunecare.

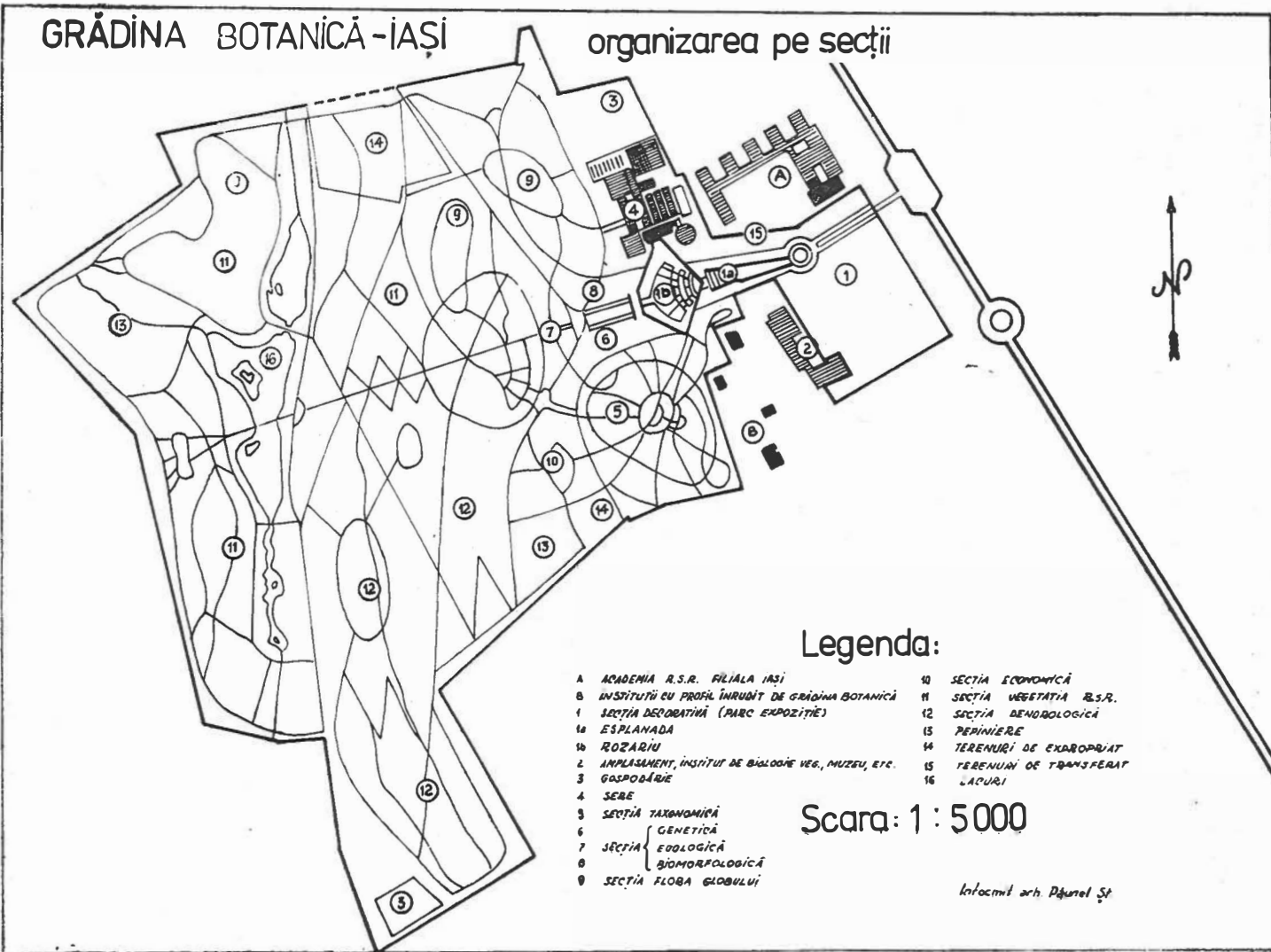
Pentru popularea grădinii cu plantele necesare, grădina a continuat editarea anuală a lucrării „Catalog de semințe și spori” și a lărgi relațiile de schimb, cu unități similare din țară și străinătate, care în scurt timp au ajuns la impresionanta cifră de circa 600, din 79 de țări.

În anul 1965 s-a trecut la construirea pavilionului didactico-administrativ, în suprafață de 750 m.p. și a unei părți din complexul de sere (1 200 m.p.), construcții care au fost date în folosință în toamna anului 1966. Valoarea acestor construcții s-a ridicat la 3,5 milioane lei.

În paralel cu organizarea terenului, în pavilionul didactico-administrativ, s-a trecut la organizarea ierbarului, la punerea bazelor viitoare bibliotecii, cu ajutorul cărților și revistelor primite sub formă de donații de la diverse instituții și persoane particulare, și la colectarea unor obiecte pentru viitorul micro-muzeu al grădinii.

GRĂDINA BOTANICĂ - IASI

organizarea pe secții

Legenda:

A	ACADEMIA R.S.R. FILIALA IASI	10	SECȚIA ECONOMICĂ
B	INSTITUTUL CU PROFIL ÎNRĂDIT DE GRĂDINA BOTANICĂ	11	SECȚIA VEGETAȚIA R.S.R.
1	SECȚIA DECORATIVĂ (PARC EXPOZITIE)	12	SECȚIA DENDROLOGICĂ
2	ESPLANADA	13	PERINIERE
3	ROZARIU	14	TERENURI DE EXPERIMENT
4	IMPLASAMENT, INSTITUT DE BIOLOGIE VEȘ., MUZEU, ETC.	15	TERENURI DE TRANSFERAT
5	GOSPODĂRIE	16	LACURI
6	SEBE		
7	SECȚIA TAXONOMICĂ		
8	GENETICĂ		
9	SECȚIA { ECOLOGICĂ		
	{ BIOMORFOLOGICĂ		
	SECȚIA FLORA GLOBULUI		

Scara: 1 : 5000

Intocmit arh. Dănel Șt

În anul 1970, luna aprilie, prof. dr. doc. *Emilian Țopa*, director al grădinii, împlinind vârsta de 70 de ani este pensionat, în locul său la conducerea grădinii fiind numit prof. dr. *Constantin Toma*.

Sub conducerea directorului *Constantin Toma*, cu toate dificultățile financiare cu care grădina a continuat să se confrunte, s-a continuat acțiunea de organizare și de dezvoltare a grădinii; s-au făcut formele și s-au obținut aprobările necesare pentru demolarea unor imobile și a construcțiilor zootehnice din incinta grădinii; s-a elaborat proiectul pentru construirea serei „*Palmarium*“. Tot în acest interval de timp grădina a fost dotată cu un tractor U-650.

În paralel, s-a trecut la intensificarea muncii de cercetare științifică, stabilindu-se o tematică de perspectivă, organizându-se și dotându-se un laborator de morfo-anatomie. Activitatea de cercetare științifică fiind axată pe trei direcții și anume:

- Studii de floră și vegetație;
- Cercetări biologice asupra unor plante ierboase și lemnoase din grădină și,
- Studii de morfologie și anatomie la diferite plante.

În toamna anului 1973 (1 octombrie), în locul prof. dr. *Constantin Toma*, la conducerea grădinii este numit prof. dr. ing. *Mandache Leocov*.

În toamna aceluiași an se reia ideea elaborării detaliului de sistematizare a grădinii botanice. În acest scop se fac toate demersurile necesare, iar colectivele de lucru ale grădinii (șefii de sectoare și ajutoarele lor), utilizând studiile anterioare efectuate și plecând de la ceea ce se realizase pînă la acea dată, cu experiența acumulată în cei 10 ani de existență a grădinii pe actualul amplasament, au elaborat întreaga documentație (piese scrise și desenate) cu privire la amenajarea fiecărui sector, lucrări care au fost analizate și aprobate în colective largi și apoi puse la dispoziția colectivului de proiectare din cadrul M.E.I.

În anul 1974 Centrul de Proiectare pentru construcții de învățămînt și de cercetare din cadrul M.E.I. a elaborat Proiectul nr. 218 — Faza studiu de temă — Grădina botanică Iași, studiu cu exprimare valorică. Proiectul a fost terminat și predat beneficiarului (Grădinii botanice ieșene) în noiembrie 1974, el fiind apoi prezentat și aprobat de Senatul Universității, de Consiliul Popular Municipal și de conducerea M.E.I.

Deși prin acest proiect s-au stabilit fondurile bănești necesare (34.295.000 lei) și etapizarea investiției, cu toate intervențiile ulterioare făcute pentru obținerea fondurilor necesare, fondurile nu au fost obținute.

La finele anului 1976, printr-o serie de eforturi conjugate, în care rectorul Universității, prof. dr. *M. Todosia*, a jucat un rol deosebit, s-a reușit să se obțină suma de 1.300.000 lei, necesară pentru amenajarea, în anul 1974, a serei „*Palmarium*“. Construcția serei s-a făcut în anul 1974, inaugurarea ei făcîndu-se la 1.XI. în prezența tov. *Ion Iliescu*, prim secretar al Comitetului Județean P.C.R., a rectorului Universității, prof. dr. *M. Todosia* și a altor personalități cu munci de răspundere în organele locale de partid și de stat și a unor cadre didactice din cadrul Facultății.

În anul 1975, luînd drept bază de plecare noul Proiect de amenajare a grădinii, planul elaborat de arh. *Păunel* în 1963 și planurile de amenajare elaborate de șefii de sectoare, grădina, printr-un efort colectiv, elaborează planul, mai mult sau mai puțin definitiv, de amenajare a grădinii.

Noul plan, a preluat și a menținut în continuare, după planul elaborat de arh. *Păunel*, amplasarea sectoarelor grădinii, realizarea intrării în grădină, direct din str. 23 August, prin Parcul Expoziției și stilul geometric de amenajare a sectoarelor de pe platou, sectoare care se găsesc în vecinătatea pavilionului didactico-administrativ și a complexului de sere.

Întrucît Parcul Expoziției nu s-a putut integra în cadrul grădinii, s-a renunțat și la ideea, ca centrul de compoziție a grădinii să pornească din rondoul de pe aleea centrală de intrare în parc și deci și în grădină.

Teritoriul grădinii, cu excepția platoului, fiind extrem de frământat și foarte variat sub aspectul reliefului, expoziției, altitudinii, hidrologiei, tipurilor de sol etc., a impus să se renunțe la ideea amenajării lui în stil geometric, de la stilul geometric menținut pe platou, trecîndu-se treptat la stilul natural de amenajare a sectoarelor de pe versanți și de pe firul văi Podgoria Copou.

Grădina, fiind parte componentă a orașului Iași, pe lângă funcția didactică și de cercetare științifică o are și pe aceea de instrucție a maselor largi populare, orientîndu-le în cunoașterea tainelor covorului vegetal.

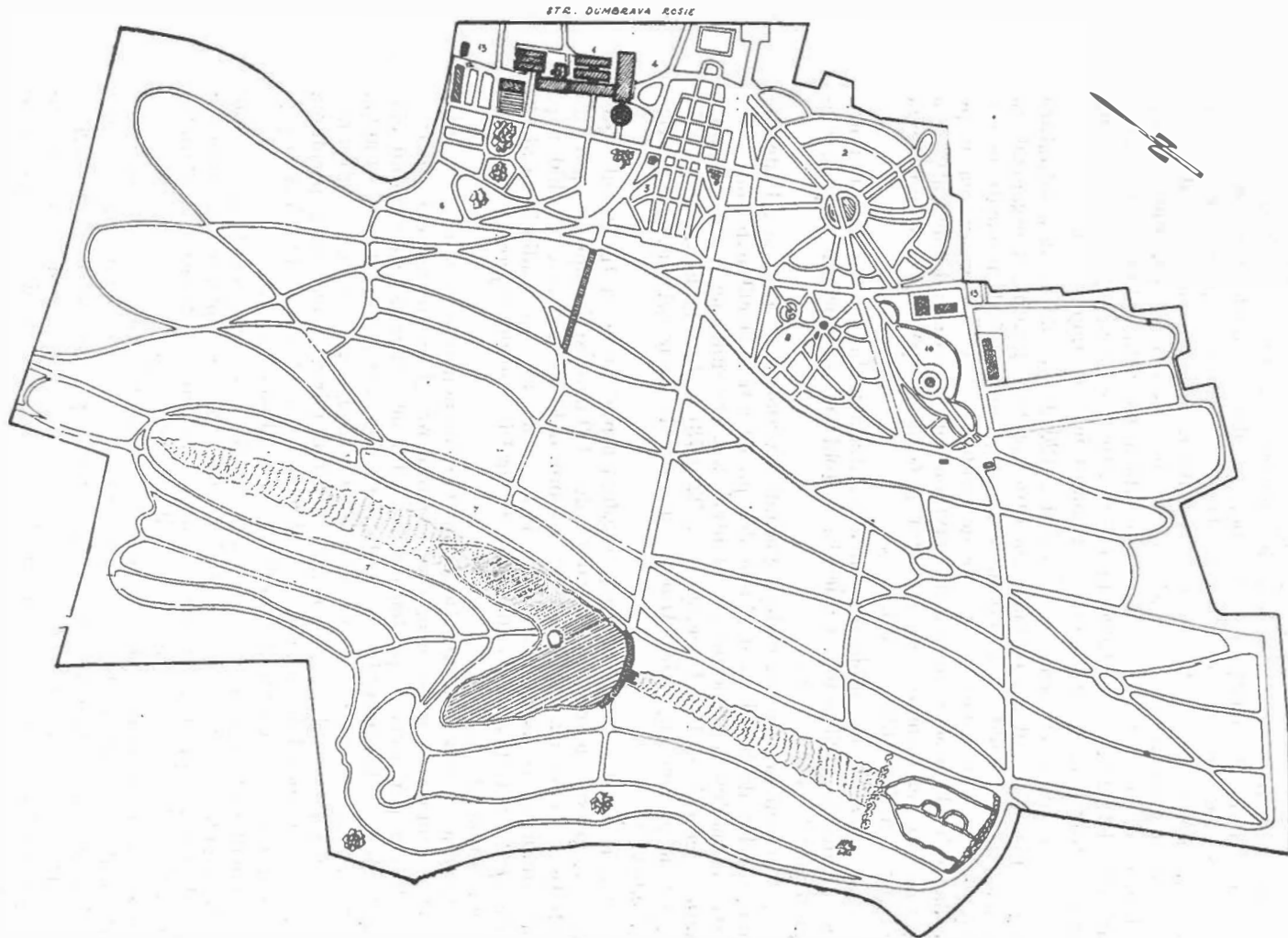
Fiind în același timp și o zonă de agrement, în noul plan s-a prevăzut o a doua intrare în grădină — din strada Păcurari — spre șoseaua Munteni, înlesnind astfel, populației din cartierul Păcurari și din noile cartiere de pe șesul Bahluiului, accesul într-un loc de recreație și de educație estetică.

Această intrare, lată de 13 m, constituie cel de al doilea ax de compoziție al grădinii, cuprinzînd în totalitate, în toată splendoarea sa, întregul amfiteatru al bazinului hidrografic „Podgoria Copou” cu centrul de compoziție „Biserica dintre vii” (fig. 2). Planul a cuprins în sistemul de amenajare și suprafețele care urmau să fie preluate în anii următori, deasemeni și noile sectoare care se vor amenaja.

De la data elaborării proiectului și a planului de amenajare a grădinii (1974, respectiv 1975) și pînă la această dată (10.X.1981), în conformitate cu prevederile acestor documente, Grădina botanică, cu sprijinul Facultății de Biologie-geografie-geologie, a conducerii Universității și cu sprijinul, cu totul deosebit, primit din partea organelor locale de partid și de stat, și apoi a unor instituții din orașul Iași și din țară, ca și din partea a numeroase persoane particulare, animate de idealuri înalte și un înalt patriotism, fără a primi nici un fel de investiții din partea M.E.I., a reușit să devină cea mai mare, mai completă și mai complexă grădină botanică din țară.

În această perioadă, prin donații și preluări de teren, grădina a ajuns la suprafața de 100 de ha. La cele 8 sectoare existente s-au mai adăugat alte sectoare: rozariul (1,7 ha), cu o colecție de circa 1 000 de taxoni; sectorul didactico-experimental (5 ha), care adăpostește importante colecții de plante: pomicole, viticole, floricole, legumicole și terenuri experimentale; sectorul gospodăresc, cu construcții pentru muncitori, magazii, remize, grajd, ateliere etc.; sectorul de precultivare și sectorul de recreere și odihnă (recent înființat pe o suprafață de cca. 8 ha).

Prin dezafectarea casei Paloșanu și donarea terenului grădinii, s-a rezolvat cea mai dificilă și mai importantă problemă „intrarea în grădină prin Parcul Expoziției, direct din 23 August” grădina legîndu-se direct de centrul orașului. Această intrare, care este principala intrare în grădină, intrare marcată printr-un impozant portal, sculptat, cu motive florale, în lemn de stejar, se continuă în grădină, formînd axul principal la care își dau întil-

1 — Complexul de sere ; 2 — Sectorul taxonomic ; 3 — Sectorul biologic ; 4 — Sectorul ornamental ; 5 — Sectorul dendrologic ; 6 — Sectorul flora globului ; 7 — Sectorul vegetația României ; 8 — Sectorul plante utilitare ; 9 — Sectorul didactico-experimental ; 10 — Rozariul sau parcul rozelor ; 11 — Sectorul de recreere și odihnă ; 12 — Sectorul administrativ-gospodăresc ; 13 — Sectorul de precultivare a plantelor.

nire aproape toate sectoarele grădinii. Acest ax, se profilează în vale, pe luciul apei lacului și apoi pe splendidele dealuri din împrejurimi.

S-a continuat apoi acțiunea de amenajare a unor importante medii ecologice (alpinariu, mediu ecologic pentru plantele pustiurilor mexicane, pentru plantele sahariene etc.) s-a continuat acțiunea de prevenire și combatere a fenomenelor de alunecare a terenului, de împrejmuire a întregului perimetru al grădinii, de valorificare a apelor de coastă, s-a introdus iluminatul electric pe încă trei rețele; s-a amenajat prin asfaltare, betonare, dalare ori pietruire, circa 31.000 m.p. de drumuri și alei, amenajări care înlesnesc vizitarea în bune condiții a grădinii în tot timpul anului.

În anul 1976, cu ocazia aniversării a 120 de ani de la data înființării la Iași a primei grădini botanice din țara noastră, grădina a organizat un simpozion la scară națională, iar lucrările susținute au fost publicate în volumul „Culegere de studii și articole de biologie“. Tot cu această ocazie, pe holurile și în 3 camere din cadrul pavilionului didactico-administrativ, s-a amenajat un micro-muzeu cu caracter permanent, pe tema „Cunoașterea plantelor și a direcțiilor de utilizare“.

S-a continuat cu publicarea anuală a „Catalogului de semințe și spori“ și cu editarea lucrării „Flora Exsiccata a Moldovei și Dobrogei“, ultima centurie publicată fiind a 5-a.

În ultimii doi ani, în cadrul grădinii s-a amenajat, pe valea Podgoriei Copou, un lac de baraj cu un luciul de apă de circa 25 000 m.p., lac care constituie mediul ecologic pentru plantele acvatice indigene și pentru fauna specifică acestui mediu. Proiectul (nr. 2254/78) a fost elaborat de D.A.P. Iași, șef de proiect ing. *Nicu Marin*, valoarea de deviz ridicându-se la suma de 425.600 lei.

Tot în acest interval de timp, grădina a preluat de la Institutul Agronomic, complexul de sere, în suprafață de 1 400 m.p. și 7 (șapte corpuri de răsadnițe încălzite cu apă caldă, cu o suprafață totală de circa 400 m.p. Serele preluate aveau timplăria din lemn, erau într-un stadiu înaintat de uzură, încît au impus efectuarea unor reparații capitale. reparații care s-au efectuat în acest an.

Grădina a mai fost dotată cu un tractor pentru efectuarea lucrărilor în sectorul didactico-experimental, cu o remorcă și cu un autolaborator.

Pentru perspectivă, pe baza proiectului de amenajare a grădinii elaborat în anul 1974 se prevede ca suprafața grădinii să se extindă la 130—150 ha.

Creșterea suprafeței se va face prin exproprierea terenurilor proprietate particulară, existente în incinta grădinii (circa 5 ha), prin preluarea unor terenuri degradate de la Institutul Agronomic (4 ha), de la I.A.S. Copou (cca. 5 ha) și de la Consiliul Popular Municipal (30—40 ha).

Pentru creșterea și dezvoltarea normală a plantelor existente și apoi pentru a crea spațiile necesare creșterii numărului de plante din climatul tropical și subtropical, suprafața serelor va trebui să crească cu cel puțin 1 500 m.p., din care sera acvariu va deține cca. 350 m.p.

Proiectul prevede apoi, și necesitățile grădinii impun, construirea unor spații pentru: învățămînt (amfiteatru, laboratoare), pentru bibliotecă, muzeu etc., pe o suprafață desfășurată de 1 450 m.p.; de asemenea, lucrări de ameliorare, organizare și de pregătire a terenului, de extindere și modernizare a rețelei de drumuri și alei, de iluminat, lucrări de decorare pe verticală etc.

Problema amenajării definitive a acestui lăcaș de învățămînt, știință și cultură, constituie o preocupare majoră pentru personalul Grădinii, pentru conducerea Universității și a organelor locale de partid și de stat.

LE JARDIN DES PLANTES DE L'UNIVERSITÉ „M. I. CUZA“ DE IASI
REALISATIONS ET PERSPECTIVES

R é s u m é

L'ouvrage est un bref aperçu sur les jardins des plantes de Iasi, à partir du jardin du docteur Anastasie Fătu (1856). On met en évidence le fait que le jardin actuel de l'Université, qui date de 1964, a ses origines dans les cinq jardins qui l'ont précédé et qu'il continue. On présente ensuite le cadre physique et géographique, le style, les fonctions et la structure du jardin, les réalisations obtenues dans son organisation et dans son développement jusqu'en 1981, et ses perspectives d'avenir.